

5. *Чорнолуцький Р. В.* Проблеми правосуб'єктності осіб у колізійному праві України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Чорнолуцький Руслан Васильович. – О., 2006. – 198 с.
6. *Фролов В. Д.* Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивілістичний аспект): дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Фролов Валерій Дмитрович. – О., 2004. – 212 с.
7. *Примак В. Д.* Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Примак Володимир Дмитрович. – К., 2005. – 209 с.
8. *Хеда С. М.* Правове регулювання участі іноземних юридичних осіб у цивільних правовідносинах (порівняльно-правовий аспект): дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Хеда Світлана Миколаївна. – К., 2004. – 215 с.
9. *Саприкіна І. В.* Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України (за матеріалами судової практики): дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Саприкіна Ірина Валентинівна. – К., 2006. – 287 с.
10. *Жидкова О. С.* Цивільно-правовий механізм захисту права на недоторканність ділової репутації: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. С. Жидкова. – Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2008. – 20 с.
11. *Стефанчук Р. О.* Цивільно-правовий захист честі, гідності та репутації: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Р. О. Стефанчук. – НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2000. – 17 с.
12. *Луспеник Д. Д.* Судопроизводство по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации (опровержение недостоверной информации) / Луспеник Дмитрий Дмитриевич. – Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого. – Х.: Харьков юридический, 2005. – 320 с.
13. *Килимник І. І.* Особливості правового регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу): дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Килимник Інна Ігорівна. – Х., 2003. – 195 с.
14. *Костів М. В.* Адміністративна правосуб'єктність юридичних осіб: теоретичні та практичні аспекти: [монографія] / Костів Михайло Васильович. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Л.: ПП Лукашук В. С., 2006. – 129 с.
15. *Кулішенко В. С.* Захист від неправомірного використання ділової репутації суб'єктів господарювання у конкуренції: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Кулішенко Валерія Сергіївна. – О., 2003. – 198 с.
16. *Коваль І. Ф.* Право на ділову репутацію суб'єктів господарювання і його позасудовий захист від неправомірного використання: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Коваль І. Ф. –

НАН України; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2005. – 20с.

17. *Довнар Н. Н., Зикрацький С. А., Романенко О. К., Тычино М. А.* Защита чести, достоинства и деловой репутации: проблемы журналистики и права / Н. Н. Довнар (науч. ред.). – Минск: Регистр, 2004. – 208 с.

18. *Конституція України* від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

19. *Цивільний кодекс України* від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України, 2003. – № 11. – Ст. 461.

20. *Эбзеев Б. Б.* Гражданский оборот: понятие и юридическая природа // Государство и право, 1999. – № 2. – С. 32–38.

21. *Закон України «Про інформацію»* від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

22. *Господарський кодекс України* від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 18. – Ст. 144.

23. *Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»* від 07.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 36. – Ст. 164.

24. *Закон України «Про банки і банківську діяльність»* від 7 грудня 2000 року // Відомості Верховної Ради України, 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

25. *Постанова Національного банку України* від 02.08.2004 р. № 361 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.rada.gov.ua.

26. *Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму»* від 28.11.2002 р. // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 1. – Ст. 2.

27. *Постанова Пленуму Верховного Суду України* від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» // Вісник Верховного Суду України, 2009. – № 3. – С. 7.

28. *Постанова Пленуму Верховного Суду України* від 31.03.1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» (із змінами) [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.rada.gov.ua.

29. *Постанова Верховного Суду України* від 28.09.1990 р. № 7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій» (втрат. чинність) [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.rada.gov.ua.

30. *Кримінальний кодекс України* від 5 квітня 2001 року // Офіційний вісник України, 2001. – № 21. – Ст. 920.

The article dwells on the determination of legal regulation of the relations as for the protection of business reputation of natural person on the basis of the analysis of normative and legal acts and the results of the research of the leading scholars.

В статті на основі аналізу нормативно-правових актів и результатів досліджень вуючих наукових работников определено правовое регулирование отношений относительно охраны деловой репутации юридического лица.

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ВОДОКОРИСТУВАННЯ: ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС

Лапечук П. І.,

*провідний науковий співробітник відділу проблем приватного права
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

Статтю присвячено проблемним питанням реалізації та захисту цивільних прав громадян на водокористування. Принциповим є те, що програмні норми набувають лише статусу декларативних, а невиконання вказаних положень не тягне за собою відповідальності. Вирішальним завданням все ж залишається включення до законодавчого процесу елемента парламентського контролю за виконанням прийнятих актів.

Ключові слова: водокористування, загальне природокористування, відповідальність державних органів та органів місцевого самоврядування.

На сьогодні одним з найсуттєвіших досягнень екологічного права як у Європейському Союзі, так і в Україні є широке визнання його у законодавстві, встановлення

екологічних прав громадянина. За часів незалежності України відбулися істотні зміни та суттєве оновлення національного екологічного законодавства. Принципові

засади охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів знайшли своє відображення у Конституції України. Відтак, утворена і розгалужена система екологічного законодавства, проте це не означає, що у цьому питанні зроблено все необхідне.

Як відзначає М. М. Бринчук, в теорії і практиці нормотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності питання про права людини – найважливіше, громадянин – один із основних суб'єктів екологічного права [2].

І це, без сумніву, так. Якщо звернутися до норм Конституції України, то її ст. 27 гарантує кожній людині невід'ємне право на життя, ніхто не може свавільно позбавити його. Кожному громадянину гарантується право на безпечно для життя і здоров'я довкілля та відшкодування збитків, заподіяних порушенням цього права (ч. 1 ст. 50).

Особливо хочемо звернути увагу на ст. 13 Основного закону нашої держави, яка визначає, що земля, її надра, а також атмосферне повітря та інші природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктом права власності Українського народу.

Законодавець, визначаючи право власності Українського народу, вказав на його вагомість та необхідність як елемента державотворення. Слід зазначити, що цей правовий режим характеризується, перш за все, специфічним суб'єктом та об'єктом, його пріоритетом над приватними відносинами, оскільки є надбанням усього народу.

Тобто зазначена норма Конституції України прямо визнає переважне право на користування природними ресурсами всіх громадян, а саме, переважне право на загальне природокористування перед спеціальним.

Статтею 7 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10.01.2002 № 2918-III визначені гарантії прав споживачів у сфері питної води та питного водопостачання.

Зокрема, держава гарантує захист прав споживачів шляхом:

- забезпечення кожної людини питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів питного водопостачання залежно від району та умов проживання;

- державної підтримки, регулювання та нагляду у сфері питного водопостачання і водовідведення;

- здійснення заходів організаційного, науково-технічного, санітарно-епідеміологічного, природоохоронного, економічного, правового характеру щодо поліпшення якості питної води, розвитку питного водопостачання, охорони джерел і систем питного водопостачання, відновлення запасів питної води;

- зобов'язання підприємств питного водопостачання здійснювати заходи щодо забезпечення нормативів питного водопостачання та додержання державних стандартів у сфері питної води та питного водопостачання;

- задоволення потреб населення у питній воді шляхом пріоритетного розвитку систем централізованого питного водопостачання та водовідведення, створення резервних систем питного водопостачання;

- зобов'язання центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій дотримуватися екологічних вимог та санітарного законодавства під час проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації систем питного водопостачання;

- здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері питної води та питного водопостачання, проведення державного моніторингу стану води і систем питного водопостачання, екологічної і санітарно-епідеміологічної експертизи господарської та іншої діяльності, пов'язаної з використанням джерел питного водопостачання;

- забезпечення відшкодування в установленому порядку шкоди, заподіяної споживачам питної води підприємствами питного водопостачання внаслідок порушення законодавства у сфері питної води та питного водопостачання;

- обмеження, тимчасової заборони (зупинення) в установленому порядку функціонування систем питного водопостачання, які не забезпечують нормативної якості питної води, а також діяльності, що негативно впливає на якість питної води, порушує режим функціонування систем питного водопостачання та водовідведення;

- встановлення екологічної брони питного водопостачання.

Коротко проаналізуємо, як же реалізується це право у законодавчому процесі і на практиці (на прикладі права водокористування).

Вже другий рік ведуться дискусії навколо проекту Закону України «Про внесення змін до Водного Кодексу України» (реєстр. № 2634), особливо щодо питання надання в оренду водних об'єктів.

Особливе занепокоєння викликає норма, відповідно до якої обтяжується право загального водокористування, коли при його здійсненні «порушується технологічний процес підприємств-водокористувачів».

Візьмемо за приклад східні, степові та південні області, де поруч з населеним пунктом є один водний об'єкт, переданий фізичній особі – підприємцю для риборозведення. Він завжди знайде причину порушення технологічного процесу і заборонить загальне водокористування. А де громадянам відпочивати, напувати худобу і птицю, купатися дітям тощо. Тому у законі повинні бути закріплені чіткі норми, відповідно до яких забезпечується конституційне право громадян на загальне водокористування.

Наступне – це реалізація прав громадян на водокористування. За приклад візьмемо сільські населені пункти.

Здавалося б, законодавчо цивільні права громадян на водокористування захищені на достатньо належному рівні, проте подивимося як вони реалізуються на практиці.

Так, Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158, у сфері комунального господарства передбачається забезпечити упорядкування сільських садиб з урахуванням нових стандартів забудови сільських територій, поліпшити їх забезпечення засобами зв'язку, електро-, газо-, тепло- та централізованого водопостачання і водовідведення; здійснити побудову необхідної інфраструктури для надання сільському населенню житлово-комунальних послуг, поліпшення якості таких послуг (п. 5 р. II).

Чи будуть якоюсь мірою виконані завдання цієї програми ми будемо свідками у недалекому майбутньому, але аналіз реалізації подібних програм не додає оптимізму, тому що визначені в них завдання, які затверджені на законодавчому й урядовому рівнях виконуються вкрай незадовільно, чим порушуються цивільні права громадян на водопостачання та водовідведення.

Достатньо сказати, що відповідно до Концепції розвитку водного господарства України, схваленої постановою Верховної Ради (від 14.01.2000 р. № 1390), ще десять років тому було поставлено завдання – забезпечити, як мінімум, половину сільських населених пунктів централізованим водопостачанням у комплексі з системами водовідведення. Проте нині, як зазначається у новому документі – Концепції Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів (від 03.09.2009 р. № 1029-р), в Україні налічується 1274 сільських населених пунктів з населенням понад 850 тисяч осіб, що користуються привізною водою, причому порівняно з 2005 роком їх кількість навіть збільшилася. На сьогодні послуги централізованого водопостачання доступні лише 23% населених пунктів у сільській місцевості, а водовідведення – 3% [3].

Таким чином, держава встановлює права громадян, формально створює належні умови для життєдіяльності, проте не вчиняє заходів щодо їх реалізації, тим самим порушує прийняті норми. Варто зазначити, що подібна бездіяльність відбувається не лише в регіонах поступового впровадження програм, а й там, де це було нагальною потребою – захід України протягом травня–липня 2010 року під час повені.

І ще одне. З метою створення системи водопостачання сільських населених пунктів для забезпечення належних соціально-побутових умов проживання та життєдіяльності населення у маловодних і забруднених регіонах, яке користується неякісною питною водою, Кабінет Міністрів затвердив Державну цільову соціальну програму першочергового забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, на період до 2010 року (постанова від 27.08.2008 р. № 741), проте і ця програма та її завдання залишаються лише «побажаннями на папері», так як кошти у Державному бюджеті на 2009 рік взагалі не були передбачені.

Складається ситуація, коли відсутня ефективно діюча система екологічного контролю, що негативно позначається на ефективності реалізації екологічного законодавства, боротьбі з його порушниками. Варто зазначити, що у законодавстві України передбачені механізми відповідальності за невиконання рішень суду, законних вимог прокурора, вимог щодо працевлаштування та цивільного захисту. Натомість невиконання вимог екологічного законодавства і досі залишається безкарним.

Тим часом проблеми щодо захисту цивільних прав водоспоживачів у багатьох (точніше кажучи – майже в усіх) областях і регіонах практично не вирішуються, і для цього не робиться жодних кроків з боку місцевих органів державної влади і самоврядування.

Візьмемо за приклад 2008 рік, за підсумками якого Міністерством з питань житлово-комунального господарства України підготовлена «Національна доповідь про

якість води та стан питного водопостачання в Україні у 2008 році». Наведені в ній дані свідчать, що практично всі поверхневі джерела водопостачання України в звітному році, як і взагалі впродовж останніх десяти років, інтенсивно забруднювалися. Через низьку якість очищення стічних вод надходження забруднених стоків у поверхневі водойми не зменшується, хоча використання води порівняно з початком 90-х років зменшилося більше ніж удвічі. І це тому, що населення багатьох східних та південних областей постійно потерпає від нестачі води, в першу чергу від байдужого ставлення житлово-комунальних організацій до виконання прямих функцій.

Наприклад, в Луганській області 62% водопровідних мереж потребували заміни з приводу їх зношення. Не кращий їх стан у Кіровоградській (44%), Донецькій (42%) областях, м. Севастополі (41%) та інших, тобто вода не потрапляє до тих суб'єктів, які за неї платять.

При цьому питомі затрати електроенергії у тих же Луганській та Донецькій областях склали відповідно 1711 та 1606 кВт. год./1000 м³ (у Київській – 290 кВт. год./1000 м³), а собівартість виробництва питної води зросла до 4,9 грн./м³ у Луганській проти 1,62 грн./м³ у Київській областях. Все це відобразилося, відповідно, і на тарифах, які сплачує населення за послуги централізованого водопостачання.

Тому, на нашу думку, законодавчо необхідно закріпити пріоритет загального природокористування, зокрема водокористування, перед спеціальним, оскільки воно є конституційним правом кожної особи.

Крім того, у законодавстві повинна бути чітко визначена відповідальність посадових осіб усіх рангів, які не забезпечують реалізацію тих програм, що приймаються відповідними державними органами і органами самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Бринчук М. М. Теоретические основы экологических прав человека // Государство и право, 2004. – № 5. – С. 5–15.
3. Гафурова О. Правове регулювання забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів // Юридична Україна. – 2010. – № 2. – с. 72–76.
4. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію розвитку водного господарства України» від 14.01.2000 №1390 // Відомості Верховної Ради України, 2000. – № 8. – Ст. 54.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми першочергового забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою, на період до 2010 року» від 27.08.2008 №741 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 65. – с. 10.– Ст.2182.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства на період до 2020 року» від 03.09.2009 № 1029-р // Офіційний вісник України. – 2009. – № 69. – Ст. 35.

This article is devoted to problems of realization and protection of citizen's civil rights for water-using. Fundamentally is that program-norms gain declarative status, and failure of principles isn't implied responsibility. All in the entire crucial task is an introduction in legislative process an element of parliamentary control over execution of adopted acts.

Статья посвящена проблемным вопросам реализации и защиты гражданских прав граждан на водопользование. Принципиально то, что программные нормы приобретают статус декларативных, а неисполнение данных положений не тянет за собой ответственности. Решающей задачей все же остается внесение в законодательный процесс элемента парламентского контроля исполнения принятых актов.